
ЛЕХОЛЕТОВА М. М.,
викладач,
Київський університет
імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна

ТЕХНОЛОГІЇ ПРИ ФОРМУВАННІ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА УМОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті проаналізовано різні підходи дослідників щодо трактування поняття «здоров'язберігальні технології»; уточнено сутність ключових понять; наведена класифікація існуючих здоров'язберігальних технологій; на основі теоретичних положень проаналізованих досліджень, виділено групи здоров'язберігальних технологій для ефективності процесу формування здоров'язберігальної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери в процесі професійної підготовки у вищих навчальних закладах.

Ключові слова: фахівець соціальної сфери, вищий навчальний заклад, професійна підготовка, здоров'язберігальна компетентність, здоров'язберігальні технології.

В статье проанализированы различные подходы исследователей к трактовке понятия «здоровьесберегающие технологии»; уточнена сущность ключевых понятий; приведена классификация существующих здоровьесберегающих технологий; на основе теоретических положений проанализированных исследований, выделены группы здоровьесберегающих технологий для эффективности процесса формирования здоровьесберегающей компетентности будущих специалистов социальной сферы в процессе профессиональной подготовки в высших учебных

© ЛЕХОЛЕТОВА М. М., 2016

заведениях.

Ключевые слова: будущие специалисты социальной сферы, высшее учебное заведение, профессиональная подготовка, здоровьесберегающая компетентность, здоровьесберегающие технологии.

The process of formation of health-preserving competence in the future experts of social sphere complicated by the specificity of their professional activities through: high level of responsibility for the development of teenagers belonging to a risk group, active interaction, high emotional tension, etc. The presence of the above effects requires the study and solution of the problem on both the scientific and the practical levels. The article analyzes the different approaches of researches on the concept of "health-preserving technologies"; it is clarified the essence of key concepts; given the classification of health-preserving technologies; based on theoretical positions analyzed studies highlighted health-preserving of technologies that would be most effective in the formation of health-preserving competence of future experts of social sphere during professional training in higher educational establishments.

Key words: future experts of social sphere, higher educational establishment, professional training, health-preserving competence, health-preserving technologies.

Постановка проблеми. Сучасні соціальні та професійні умови, все частіше висувають на перший план проблему здоров'язберігання студентської молоді як запоруку успішної реалізації їх у майбутній професійній діяльності. Стратегія і тактика здоров'язберігання в освіті набула нового сенсу з розповсюдженням наприкінці ХХ сторіччя поняття «здоров'язберігальні технології» та розвитком уявлень щодо їх використання [4]. Забезпечення здоров'язберігання у вищих навчальних закладах вимагає розв'язання комплексу завдань, які стосуються кадрового, інформаційного, матеріального забезпечення цього процесу, організаційно-змістового наповнення і має безпосереднє відношення до змін змісту освіти, форм і методів його здійснення.

Розв'язання проблеми формування здоров'язберігальної компетентності особливо важливе для такої категорії студентів вищих навчальних закладів як майбутні фахівці соціальної сфери.

Ми вважаємо, що при формуванні здоров'язберігальної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери під час професійної підготовки доцільним буде використання здоров'язберігальних технологій.

Аналіз літератури. Дослідженням здоров'язберігальних технологій та шляхи їх застосування у навчально-виховному процесі займалися А.Мітяєва, І. Єрохіна, Л. Гаращенко, Л. Тихомирова, Н. Соловйова, О.Ковальова, О.Іонова, О.Петров, С. Свириденко, Ю. Лукьянова (різні підходи до визначення здоров'язберігальних освітніх технологій); Ю.Науменко (медико-психологічну профілактику й корек-

цію негативних психофізіологічних, психологічних і особистісних станів); Є. Мітіна, Н.Смірнов, О. Ващенко (класифікацію здоров'язберігальних технологій); В. Єфімова (інструментальну складову здоров'язберігальних технологій у професійній підготовці майбутніх педагогів); В. Петрович [11], Л.Сущенко [15], Н. Зимівець, О. Вакулєнко, О. Стойко, П. Гусак, С. Омельченко (соціально-педагогічні здоров'язберігальні технології, їх використання в підготовці фахівців).

Разом з тим, у педагогічній науці проблема формування здоров'язберігальної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери шляхом використання здоров'язберігальних технологій у вищих навчальних закладах не вивчена належним чином, не здійснено всебічного аналізу змісту та структури досліджуваної проблеми.

Метою статті є проаналізувати різні підходи дослідників щодо трактування поняття «здоров'язберігальні технології», а також на основі теоретичних положень проаналізованих досліджень, виділити групи здоров'язберігальних технологій які б були найефективнішими в процесі формування здоров'язберігальної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери під час професійної підготовки у вищих навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. Значення здоров'язберігальних технологій у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів посилюються тим, що в системі ціннісних орієнтацій студентів, їхнє здоров'я не займає значного місця, а згадування про необхідність набуття майбутніми фахівцями соціальної сфери здоров'язберігальної компетентності під час професійної підготовки майже не зустрічаються.

Під здоров'язберігальною компетентністю майбутніх фахівців соці-

альної сфери ми розуміємо важливу складову їх професійної компетентності, яка: - проявляється в можливості зберігати та реалізовувати знання, уміння, навички, спрямовані на здоров'язберігальну діяльність; - визначається емоційною стійкістю, високою працездатністю, відсутністю тривожності, здатністю витримувати великі навантаження, переносити психологічні стреси та протистояти розвитку емоційних перенавантажень у роботі; - дає змогу поліпшити стійкість до стресових чинників, виробити навички формального й неформального спілкування, що сприятиме професійному становленню фахівця соціальної сфери.

Для нашого дослідження важливе значення мають різні підходи до визначення поняття «здоров'язберігальні технології».

Так, на думку А. Міт'яєвої здоров'язберігальні освітні технології – це сукупність тих принципів, прийомів, методів педагогічної роботи, які, доповнюючи традиційні технології навчання і виховання, наділяють їх ознакою здоров'язберігання [8]; Ю. Науменко, у визначенні здоров'язберігальних освітніх технологій, робить акцент на медико-психологічній профілактиці й корекції негативних психофізіологічних, психологічних і особистісних станів учасників навчального процесу у рамках традиційної системи освіти [9].

І. Єрохіна визначає здоров'язберігальні технології в освіті як сукупність форм, засобів і методів, що будуть спрямовані на формування здорового способу життя [3]; Л. Гаращенко наголошує на тому, що здоров'язберігальні технології – це послідовна цілеспрямована система взаємодії суб'єктів педагогічного процесу, що включає науково обґрунтовані форми, методи, способи формування

і збереження здоров'я, сукупність психолого-педагогічних методів і прийомів роботи, підходів до реалізації проблем, пов'язаних з оздоровленням і спрямована на створення умов для збереження і зміцнення здоров'я, а також усвідомлення педагогом цінності власного здоров'я та здоров'я вихованців [2]; Л.Тихомирова вважає, що у характеристики будь-якої технології, яка використовується в освітньому процесі, найважливішим є те, наскільки вона здоров'язберігальна [16].

Н. Соловійова розглядає здоров'язберігальні технології як функціональну систему організаційних засобів управління навчально-пізнавальною та практичною діяльністю студентів, що націлена на збереження і зміцнення їхнього здоров'я [14]; О. Ковальова – як засіб організації й послідовних дій у навчально-виховному процесі з урахуванням вікових, психофізичних, духовно-етичних особливостей студентів [6]; О. Іонова та Ю. Лукьянова – як сукупність засобів, методів, форм, прийомів організації, проведення, управління навчально-виховного процесу, спрямовані на забезпечення ефективності здоров'язбереження [5].

На думку О. Петрова, здоров'язберігальні технології – це система, що створює максимально можливі умови для збереження, зміцнення і розвитку духовного, емоційного, інтелектуального, особового і фізичного здоров'я всіх суб'єктів освіти (студентів, педагогів тощо) [10]; С.Свириденко наголошує на тому, що здоров'язберігальні технології – це сприятливі умови навчання, до яких відноситься сприятливий мікроклімат у приміщеннях, адекватність вимог та методик, що використовуються у навчально-виховному процесі, а також раціонально організоване навчання відповідно до вікових, статевих, індивідуальних

особливостей особистості, збалансованість навчального і фізичного навантаження [12].

Таким чином, під здоров'язберігальними технологіями ми розуміємо засіб організації й послідовних дій реалізації освітніх програм, що застосовуються в навчально-виховному процесі і включають сукупність психолого-педагогічних методів і прийомів роботи, підходів до реалізації проблем, пов'язаних з оздоровленням і спрямована на створення умов для збереження і зміцнення здоров'я, а також усвідомлення педагогом цінності власного здоров'я та здоров'я студентів.

Всі проаналізовані визначення здоров'язберігальних технологій поєднує спільна мета – збереження здоров'я студентів, мотивація до ведення здорового способу життя та використання отриманих знань, умінь й навичок в майбутній професійній діяльності, але зміст, форми, методи виконання поставленої мети у вищих навчальних закладах, пропонуються різноманітні.

Так, Є. Мітіна класифікує здоров'язберігальні технології за характером діяльності на: 1) спеціальні (вузькоспеціалізовані). Серед них виокремлюють медичні (технології профілактики захворювань; корекції та реабілітації соматичного здоров'я; санітарно-гігієнічної діяльності); освітні, що сприяють здоров'ю (інформаційно-навчальні та виховні); соціальні (технології організації здорового й безпечного способу життя; профілактики та корекції девіантної поведінки); психологічні (технології профілактики і психокорекції психічних відхилень особистісного та інтелектуального розвитку); 2) комплексні (інтегровані). А саме: технології комплексної профілактики захворювань, корекції та реабілітації здоров'я (фізкультурно-оздоровлювальні й валеологічні); педагогічні технології,

що сприяють здоров'ю; технології, які формують здоровий спосіб життя [7].

Н. Смірнов виділяє такі здоров'я-зберігальні технології: 1) медико-гігієнічні – забезпечення медичної допомоги в рамках первинної та вторинної профілактики; 2) фізкультурно-оздоровчі – фізичний розвиток під час роботи в спортивних секціях; 3) екологічні – створення екологічно оптимальних умов життя і діяльності людей, гармонійних взаємин з природою; 4) забезпечення безпеки життєдіяльності – надання інформації щодо збереження життя та здоров'я під час вивчення відповідних дисциплін; 5) здоров'язбережувальні – запобігання стану перевтоми, гіподинамії та інших дезадаптаційних станів, формування культури здоров'я, розвиток мотивації до здорового способу життя, попередження шкідливих звичок тощо [13].

О. Ващенко виокремлює наступні типи здоров'язберігальних технологій: 1) здоров'язберігаючі – створення безпечних умов для перебування, навчання та праці в школі, вирішення завдань раціональної організації виховного процесу з урахуванням вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм, відповідність навчального та фізичного навантажень можливостям дитини; 2) оздоровчі – вирішення завдань зміцнення фізичного здоров'я молоді, підвищення ресурсів здоров'я: фізична підготовка, фізіотерапія, загартування, гімнастика, масаж, фітотерапія, музична терапія; 3) навчання здоров'ю – формування життєвих навичок, профілактика травматизму та зловживання психоактивними речовинами, статеве виховання; 4) виховання культури здоров'я – виховання особистісних якостей, які сприяють збереженню та зміцненню здоров'я, посиленню мотивації на ведення здорового способу життя, під-

вищенню відповідальності за особисте здоров'я [1].

Тобто, незалежно від технологій, що застосовуються навчальному процесі вищого навчального закладу під час підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери, вони повинні містити елементи здоров'язберігальних технологій.

Висновки. В результаті проведеного аналізу різних підходів до визначення поняття «здоров'язберігальні технології», ми встановили, що здоров'язберігальні технології – це засіб організації й послідовних дій реалізації освітніх програм, що застосовуються в навчально-виховному процесі і включають сукупність психолого-педагогічних методів і прийомів роботи, підходів до реалізації проблем, пов'язаних з оздоровленням і спрямована на створення умов для збереження і зміцнення здоров'я, а також усвідомлення педагогом цінності власного здоров'я та здоров'я студентів.

Погоджуючись з основними теоретичними положеннями проаналізованих досліджень [1; 7; 13], вважаємо за доцільне, виділення таких груп здоров'язберігальних технологій: - організаційно-педагогічні (визначають структуру навчального процесу, яка сприяє запобіганню станів перевтоми, гіподинамії тощо); - психолого-педагогічні (пов'язані з безпосередньою роботою викладача під час заняття); - навчально-виховні (дисципліни з формування здоров'язберігальної компетентності, навчання навичок здорового способу життя, профілактики шкідливих звичок, захворювань, індивідуальні консультації, позааудиторна робота). Ці технології реалізуються завдяки включенню відповідних тем до дисциплін обов'язкового циклу, введення до навчального плану дисциплін за вибором, організації факультативів.

тивного навчання та додаткової освіти у вищих навчальних закладах.

На нашу думку, саме така класифікація буде найефективнішою в процесі формування здоров'язберігальної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери під час професійної підготовки шляхом використання

здоров'язберігальних технологій.

Обраний нами напрям дослідження знайде своє продовження у вивченні такого питання як реалізація здоров'язберігальних технологій у навчальний процес вищих навчальних закладів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ващенко О. Здоров'язберігаючі технології в загальноосвітніх навчальних закладах / О. Ващенко, С. Свириденко // Директор школи. — 2006. — № 20. — С. 12.
2. Гаращенко Л. В. Педагогічні умови застосування здоров'язбережувальних методик виховання в дошкільному закладі [Текст] / Л. В. Гаращенко // Збірник наукових праць. — 2010. — № 4. — С. 27–34.
3. Ерохина И. А. Здоровьесберегающие технологии в профилактике наркозависимости подростков: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / И. А. Ерохина. — Тамбов, 2005. — 272 с.
4. Єфімова В. М. Інструментальна складова здоров'язбережувальних технологій у професійній підготовці майбутніх учителів / В. М. Єфімова // Валеологія: сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку / Матеріали VШ Міжнар. наук.-практ. конфер., квітень 2010 р. : У 3-х т. / За ред. М. С. Гончаренко. — Харків, 2010. — С. 132–139.
5. Іонова О. М. Здоров'язбереження особистості як психолого-педагогічна проблема / О. М. Іонова, Ю. С. Лукьянова // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : наукова монографія за редакцією проф. С. С. Єрмакова. — Харків : ХДАДМ, 2009. — ХХПІ — №1. — С. 69–72.
6. Ковалева О. И. Личностно ориентированное обучение студентов современных вузов как фактор сохранности здоровья: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / О. И. Ковалева. — Ставрополь, 2004. — 175 с.
7. Митина Е. П. Здоровьесберегающие технологии сегодня и завтра / Е. П. Митина // Начальная школа. — 2006. — № 6. — С. 56–59.
8. Митяева А. М. Здоровьесберегающие педагогические технологии: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / А.М.Митяева. — М. : Издательский центр "Академия", 2008. — 192 с.
9. Науменко Ю. В. Здоровьесберегающая деятельность школы / Ю.В. Науменко // Педагогика. — 2005. — №6. — С. 37–44.
10. Петров В. О. Здоровьесберегающие технологии в работе учителя физической культуры : дис. ...канд. пед. наук 13.00.01 — общая педагогика и история педагогики / В. О. Петров. — Карачаевск, 2005. — 220 с.
11. Петрович В. С. Особливості професійної підготовки соціальних педагогів/ працівників до діяльності зі сприяння здоров'ю дітей та молоді // В.С.Петрович // Соціальна педагогіка: теорія та практика. — 2012. — № 2. — С. 85–93.

12. Свириденко С. О. Активізація пізнавальної діяльності учнів у процесі формування здорового способу життя / С. О. Свириденко // Сучасні технології навчання в початковій освіті : Матер. Всеукр. наук.-практ. конфер. (13 – 14 квітня 2006 р., м. Київ) / Ред. кол. : З. Сіверс, О. Кононко, Е. Белкіна та ін. – К. : КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2006. – С. 125 – 127.
13. Смирнов Н. К. Здоровьесберегающие образовательные технологии и психология здоровья в школе / Н. К. Смирнов. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : АРКТИ, 2006. – 320 с.
14. Соловьёва Н. И. Концепция здоровьесберегающей технологии в образовании и основные организационно-методические подходы ее реализации / Н. И. Соловьёва // ЭКО. – 2004. – № 17. – С. 23 – 28.
15. Сущенко Л. П. Соціальні технології культивування здорового способу життя людини / Л. П. Сущенко. – Запоріжжя : ЗДУ, 1999. – 308 с.
16. Тихомирова Л. Ф. Теоретико-методические основы здоровьесберегающей педагогики : дис. ... доктора пед. наук: 13.00.01 / Л. Ф. Тихомирова. – Ярославль, 2004. – 339 с.

ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Vaschenko O. Zdorov'yazberlgayuchl tehnologIYi v zagalnoosvltlnlh navchalnih zakladah / O. Vaschenko, S. Sviridenko // Direktor shkoli. – 2006. – # 20. – S. 12.
2. Garaschenko L. V. PedagogIchnl umovi zastosuvannya zdorov'yazberezhuvlnnih metodik viovannya v doshklnomu zakladl [Tekst] / L. V. Garaschenko // Zblrnik naukovih prats. – 2010. – # 4. – S. 27 – 34.
3. Erohina I. A. Zdorovesberegayuschie tehnologii v profilaktike narkozavisimosti podrostkov: dis. ... kand. ped. nauk: 13.00.02 / I. A. Erohina. – Tambov, 2005. – 272 s.
4. EfImova V. M. Instrumentalna skladova zdorov'yazberezhuvlnnih tehnologIy u profesIynIy plIdgotovtsl maybutnlh uchitelIv / V. M. EfImova // ValeologIya: suchasniy stan, napryamki ta perspektivi rozvitku / MaterIali VSh MIzhnar. nauk.-prakt. konfer., kvIten 2010 r. : U 3-h t. / Za red. M. S. Goncharenko. – Harklv, 2010. – S. 132 – 139.
5. Ionova O. M. Zdorov'yazberezhennya osobistostI yak psihologo-pedagogIchna problema / O. M. Ionova, Yu. S. Lukyanova // PedagogIka, psihologIya ta medikoblogIchnl problemi flzichnogo viovannya I sportu : naukova monografIya za redaktsIEyu prof. S. S. Ermakova. – Harklv : HDADM, 2009. – HHPI – #1. – S. 69 – 72.
6. Kovaleva O. I. Lichnostno orientirovannoe obuchenie studentov sovremennyih vuzov kak faktor sohrannosti zdorovya: dis. ... kand. ped. nauk: 13.00.08 / O. I. Kovaleva. – Stavropol, 2004. – 175 s.
7. Mitina E. P. Zdorovesberegayuschie tehnologii segodnya i zavtra / E. P. Mitina // Nachalnaya shkola. – 2006. – # 6. – S. 56 – 59.
8. Mityaeva A. M. Zdorovesberegayuschie pedagogicheskie tehnologii: ucheb. posobie dlya stud. vyissh. ucheb. zavedeniy / A. M. Mityaeva. – M. : Izdatelskiy tsentr "AkademIya", 2008. – 192 s.

9. Naumenko Yu. V. *Zdorovesberegayuschaya deyatelnost shkoly* / Yu.V. Naumenko // *Pedagogika*. – 2005. – #6. – S. 37–44.
10. Petrov V. O. *Zdorovesberegayuschie tehnologii v rabote uchitelya fizicheskoy kultury* : dis. ...kand. ped. nauk 13.00.01 – *obschaya pedagogika i istoriya pedagogiki* / V. O. Petrov. – Karachaevsk, 2005. – 220 s.
11. Petrovich V. S. *Osoblivosti profeslynoyi pldgotovki sotsialnih pedagogiv/ pratslvochnikiv do dlyalnostl zl spriyannya zdorov'yu dltey ta molodl* // V.S.Petrovich // *Sotsialna pedagogika: teorlya ta praktika*. – 2012. – # 2. – S. 85–93.
12. Sviridenko S. O. *Aktivizatsiya plznavalnoyi dlyalnostl uchniv u protsesl formuvannya zdorovogo sposobu zhittya* / S. O. Sviridenko // *Suchasnl tehnologiyi navchannya v pochatkovly osviti* : Mater. Vseukr. nauk.-prakt. konfer. (13–14 kvitnya 2006 r., m. Kyiv) / Red. kol. : Z. Slvers, O.Kononko, E. Belkina ta In. – K. : KMPU Im. B. D. GrInchenka, 2006. – S. 125–127.
13. Smirnov N. K. *Zdorovesberegayuschie obrazovatelnyie tehnologii i psihologiya zdorovya v shkole* / N. K. Smirnov. – 2-e izd., ispr. i dop. – M. : ARKTI, 2006. – 320 s.
14. Soloveva N. I. *Kontsepsiya zdorovesberegayushey tehnologii v obrazovanii i osnovnyie organizatsionno-metodicheskie podhody ee realizatsii* / N. I. Soloveva // *EKO*. – 2004. – # 17. – S. 23–28.
15. Suschenko L. P. *Sotsialnl tehnologiyi kultivuvannya zdorovogo sposobu zhittya lyudini* / L. P. Suschenko. – Zaporlzhzhya : ZDU, 1999. – 308 s.
16. Tihomirova L. F. *Teoretiko-metodicheskie osnovyi zdorovesberegayushey pedagogiki* : dis. ... doktora ped. nauk: 13.00.01 / L.F. Tihomirova. – Yaroslavl, 2004. – 339 s